

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลาน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เลอสันต์ ฤทธิขันธ์ และคณะ

รายงานผลการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ประจำปีงบประมาณ 2566

โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลาน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เลอสันต์ ฤทธิขันธ์ สาขาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา คณะครุศาสตร์

อาจารย์พิพัฒน์ ประเสริฐสังข์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรัญญา มณีทอง สาขาวิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

รายงานผลการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ประจำปีงบประมาณ 2566

คำนำ

รายงานผลการดำเนินงานฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลาน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพในรอบปีงบประมาณ 2566 โดยการดำเนินงานของโครงการต่อเนื่องจากโครงการสังคายนาตำรายาโบราณจากคัมภีร์ใบลานในจังหวัดบุรีรัมย์ (ฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ วัดอิสาณทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์) ในรอบปีงบประมาณ 2564 ซึ่งได้รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณ และลงพื้นที่สำรวจหาสมุนไพรจากหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อทำการเก็บข้อมูล การมีอยู่ของสมุนไพร และการได้มาซึ่งสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค พร้อมทำการระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร

คณะผู้จัดทำโครงการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
สิงหาคม 2566

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลาน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ได้ดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้ ได้รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่พบในตำรายาโบราณที่ได้จากผลการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 และได้ลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านการใช้สมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรทั้ง 10 ท่านที่ได้เชิญมาทำการสังคายนาตำรายาโบราณในการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านสมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน พบว่า สมุนไพรที่หมอยาใช้ส่วนใหญ่ได้จากการจ้างคนหาของป่าไปเก็บให้ เนื่องจากหมอยามีอายุคนข้างเยอะการเดินป่าเองค่อนข้างลำบาก ยิ่งไปกว่านั้นพืชสมุนไพรบ้างชนิดต้องเก็บจากป่าของจังหวัดอื่น ๆ เพราะทางภาคอีสานค่อนข้างหายาก แต่ยังมีหมอยาสมุนไพรบางท่านที่ปลูกสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้าน และที่นาของตัวเอง เพื่อนำมาใช้ในการรักษาโรคให้คนในชุมชน สมุนไพรที่พบส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ดีในป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบหรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ปีงบประมาณ 2566 พบสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน มีจำนวน 20 ชนิด ได้แก่ ว่านนางคำ ว่านรางจืด ทองพันชั่ง มะดูก ว่านมหากำลัง ตีนตะขาบ ว่านจันทร์แดง ปอบิดปอเกลียว จะบก กระทุ่มนา สะค้าน ตองแตก ขิงแห้ง อ้อยสามสวน ไชยา เล็บมือนาง กระดูกไก่ดำ เปล้าใหญ่ ตะไคร้ต้น และกระไดลิง โดยจะเห็นว่าสมุนไพรโบราณบางชนิดยังมีการปลูกและใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรในปัจจุบัน ด้วยคุณสมบัติทางยาของพืชเหล่านั้นสามารถรักษาอาการเจ็บ ป่วย และยังใช้เป็นตัวเข้ายาในหลายตำรับได้

สารบัญ

เนื้อหา		หน้าที่
บทที่ 1	บทนำ	1
	หลักการและเหตุผล	1
	วัตถุประสงค์ของโครงการ	1
	เป้าหมายของโครงการ	2
	ตัวชี้วัดของโครงการ	2
บทที่ 2	ขั้นตอนการทำงาน	3
	กิจกรรมของโครงการ	3
	ขั้นตอนการดำเนินการโครงการ	3
	สถานที่ดำเนินการ	4
	หน่วยงานรับผิดชอบ	4
	การติดตามประเมินผล	4
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
	ประเภทกิจกรรม	4
บทที่ 3	ผลการดำเนินงาน	5
	การลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพร	6
	ข้อมูลสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจ	8
บทที่ 4	สรุปผลและข้อเสนอแนะ	28
บทที่ 5	การนำไปใช้ประโยชน์และขยายผล	29

บทที่ 1
บทนำ

หลักการและเหตุผล

สมุนไพร คือ ผลิตผลธรรมชาติที่ได้จาก พืช สัตว์ และแร่ธาตุที่ใช้เป็นยา ซึ่งได้นำมาเป็นส่วนผสม ปรุง หรือแปรสภาพ ใช้เพื่อบำบัดโรค และบำรุงร่างกาย (รังสรรค์, 2545) มนุษย์รู้จักนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์เพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่โบราณ สามารถรักษาโรคบางชนิดได้โดยไม่ต้องใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งยาบางชนิดอาจมีราคาแพงและต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก อีกทั้งยังอาจหาซื้อได้ยากในท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากสมุนไพรที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นเพราะส่วนใหญ่ได้จากพืชซึ่งมีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท ใช้เป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร ถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์มรดกไทยให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นรู้จักช่วยตนเองในการนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามแบบแผนโบราณ ทำให้คนเห็นคุณค่า และกลับมาดำเนินชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมและคุณค่าของความเป็นไทย (เฉลิมเกียรติ, 2543)

ตามที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริบางประการเกี่ยวกับ “การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช” ดังนั้น โครงการสมุนไพรจากตำรับยาโบราณ เพื่อใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ได้ดำเนินงานในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชภายใต้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการรวบรวมข้อมูลของพืชสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณที่ได้จากการปริวรรตเอกสารใบลานฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสาณทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งคณะผู้ดำเนินงานโครงการจะลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพร ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ถ่ายภาพ และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป รวมทั้งรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับพิมพ์สี และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่แวดวงวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
2. เพื่อสำรวจพืชสมุนไพรจากเอกสารใบลาน ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ถ่ายภาพ และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
3. เพื่อรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับพิมพ์สี และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่แวดวงวิชาการ

เป้าหมายของโครงการ

รวบรวมพืชสมุนไพรจากเอกสารใบลานฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสาณทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ภาพถ่าย และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร เพื่อการต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการ เช่น การศึกษาฤทธิ์ทางยา การปรุงยาเพื่อรักษาโรคหรืออาการต่าง ๆ ในมนุษย์ต่อไป

ตัวชี้วัดของโครงการ

เชิงปริมาณ

จำนวนพืชสมุนไพรจากเอกสารใบลาน ที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูล 20 ชนิด

เชิงคุณภาพ

ได้ข้อมูลพืชสมุนไพรจากเอกสารใบลานที่มีการระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ภาพถ่าย และพิกัดทางภูมิศาสตร์จัดทำเป็นรูปเล่มพิมพ์สี

บทที่ 2
ขั้นตอนการทำงาน

กิจกรรมของโครงการ

1. รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่ได้จากการปริวรรตเอกสารใบลานฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และฉบับวัดอิสาณทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
2. ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นได้
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพืชสมุนไพร ถ่ายภาพดิจิทัล และระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
4. รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม

ขั้นตอนการดำเนินการโครงการ

เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 - เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2566

กิจกรรม	ปี พ.ศ. 2565-2566								
	ไตรมาสที่ 1			ไตรมาสที่ 2			ไตรมาสที่ 3		
	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.
วางแผนโครงการ (P)						◄	─	─	►
ประชุมคณะผู้ดำเนินงานโครงการเพื่อวางแผนการทำงาน	◄	►							
ขออนุมัติโครงการ	◄	─	►						
ดำเนินโครงการ (D)									
ดำเนินโครงการและกิจกรรมตามแผน		◄	─	─	─	─	─	─	►
1) รวบรวมรายชื่อสมุนไพร 2) ติดต่อหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีการปลูกหรือหาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นได้ 3) ลงพื้นที่สำรวจสมุนไพรเพื่อนำมาสกัดสาร 4) รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย ชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์และข้อมูลอื่นๆ จัดทำเป็นรูปเล่ม			◄	─	►				
				◄	─	►			
						◄	─	─	►
ติดตามการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์(C)							◄	─	►
รายงานการประเมินผลโครงการ							◄	─	►
นำผลสรุปมาปรับปรุงเพื่อวางแผนครั้งต่อไป (A)									◄ ►

สถานที่ดำเนินการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตำบลบ้านยางและตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง และตำเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

หน่วยงานรับผิดชอบ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

การติดตามประเมินผล

จัดทำรายงานความก้าวหน้าเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฯ และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อย่างน้อย 2 ครั้ง และรายงานสรุปผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นปีงบประมาณ หลังเสร็จสิ้นการดำเนินงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
2. ข้อมูลพืชสมุนไพรจากเอกสารใบลาน ระบุชื่อเรียกทั่วไป ชื่อวิทยาศาสตร์ ภาพถ่าย และพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่พบพืชสมุนไพร
3. รวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรจัดทำเป็นรูปเล่มต้นฉบับพิมพ์สี และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้สู่แวดวงวิชาการ

ประเภทกิจกรรม

F : Frame (กรอบการดำเนินงาน)	A : Activity (กิจกรรม)	สัญลักษณ์
☑ F1 กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร	☐ A1 กิจกรรมปกปักทรัพยากร	F1A1
	☑ A2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร	F1A2
	☐ A3 กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร	F1A3
☐ F2 กรอบการใช้ประโยชน์	☐ A4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร	F2A4
	☐ A5 กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร	F2A5
	☐ A6 กิจกรรมวางแผนพัฒนาทรัพยากร	F2A6
☐ F3 กรอบการสร้างจิตสำนึก	☐ A7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร	F3A7
	☐ A8 กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร	F3A8

บทที่ 3
ผลการดำเนินงาน

โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ได้ดำเนินงานโครงการต่อเนื่องจาก โครงการสังคายนาตำรายาโบราณจากคัมภีร์ใบลานในจังหวัดบุรีรัมย์ (ฉบับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ วัดอิสาณทะเมนชัย อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์) ปีงบประมาณ 2564 ซึ่งได้ลงพื้นที่สอบถามข้อมูลด้านการใช้สมุนไพรกับหมอยาสมุนไพรทั้ง 10 ท่านที่ได้เชิญมาทำการสังคายนาตำรายาโบราณในการดำเนินงานของโครงการ อพ.สธ. ปี 2564 ได้แก่ นายหอม หะทัยทาระ บ้านง้าง ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ นายประกาศิต อำไพพิศ ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ นายแสวง จำปาแดง บ้านโนนสำราญ ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ นายผ่าน วิรุฬพันธ์ บ้านสวายสอ ตำบลสะแกโพรง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ นายอาจ ศิลา ตำบลดอนมนต์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ นายชัย แปลงดี ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ นายรณชัย เรืองชาญ ตำบลจันดุม อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ นายดี สอนรัมย์ ตำบลแคนดง อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ นายสมัย เชียงรัมย์ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ และนางเกศสุดา อำไพพิศ ตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สมุนไพรที่หมอยาใช้ส่วนใหญ่ได้จากการจ้างคนหาของป่าไปเก็บให้ เนื่องจากหมอยามีอายุคนข้างเยอะการเดินป่าเองค่อนข้างลำบาก ยิ่งไปกว่านั้นพืชสมุนไพรบ้างชนิดต้องเก็บจากป่าของจังหวัดอื่น ๆ เพราะทางภาคอีสานค่อนข้างหายาก แต่ยังมีหมอยาสมุนไพรบางท่านที่ปลูกสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้าน และที่นาของตัวเองเพื่อนำมาใช้ในการรักษาโรคให้คนในชุมชน สมุนไพรที่พบส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ดีในป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบหรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการดำเนินงานโครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ปีงบประมาณ 2565 พบสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน มีจำนวน 50 ชนิด ได้แก่ กระดูกงูเห่า ย่านางแดง จันทร์แดง เฉียงพร้านางแอ เข็มขาวใบใหญ่ เข็ดดอกแดง นมวัว ฝางเสน ตีนตั่ง นมสาว ทองพันชั่ง รางแดง ขมิ้นเครือ แคป่า เถาวัลย์เปรียง สบู่เลือด ว่านตะขาบ ว่านชักมดลูก เขยตาย เพชรสังฆาต นมแมว คนทา บอระเพ็ด พญารากดำ สะค้าน คัดลิ้น กรวยป่า มะหาด พญายา มะหวด กระเบา เถาน้ำเหนียว ประดงเลือด นมวัว คัดเค้า กระบือเจ็ดตัว สารภี เถาแส้ม้า ม้ากระทืบโรง กระไดลิง เถาคันแดง มะดัน กันเกรา ก้างปลาแดง ท้าวยายหม่อม พญาไฟ กระบก มะกา มะเดื่อปล้อง เต่ารัง และพญาช้างสาร โดยจะเห็นว่าสมุนไพรโบราณบางชนิดยังมีการปลูกและใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรในปัจจุบัน ด้วยคุณสมบัติทางยาของพืชเหล่านั้นสามารถรักษา อาการเจ็บ ป่วย
และยังใช้เป็นตัวเข้ายาในหลายตำรับได้

การลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพร

ได้ลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์โดยมีหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพร พาสำรวจป่าที่ได้มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพรไว้ดังภาพประกอบด้านล่างนี้

ข้อมูลสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจ

ผลการดำเนินงานโครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ปีงบประมาณ 2566 พบสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน มีจำนวน 20 ชนิด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) **ว่านนางคำ**

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Curcuma aromatica* Salisb.

ชื่อท้องถิ่น: ว่านนางคำ

สรรพคุณ: ว่านนางคำ มีสรรพคุณช่วยกระทุ้งพิษต่าง ๆ ในร่างกาย ช่วยแก้พิษจากว่านร้ายต่าง ๆ แก้ฤทธิ์ของว่านทั้งปวง เพราะว่านนางคำจัดเป็น "พญาว่าน" น้ำมันหอมระเหยจากว่านนางคำมีสารที่มีคุณสมบัติเป็นสารต่อต้านอนุมูลอิสระ หัวและรากว่านนางคำมีสรรพคุณช่วยควบคุมธาตุในร่างกาย ส่วนของรากใช้เป็นยาขับเสมหะ หัวใช้เป็นยาขับลมในลำไส้ ลดกรดในกระเพาะ ช่วยแก้อาการปวดท้อง ถ่ายท้อง ด้วยการใช้หัวสดนำมาฝนผสมกับน้ำปูนใสกิน อาการจะค่อย ๆ ทุเลาลง หรือจะกินหัวสดผสมกับเหล้าขาวก็ได้เช่นกัน หัวใช้ตำนำมาพอกช่วยแก้อาการฟกช้ำบวมตามร่างกาย หัวใช้ฝนแล้วนำมาทาแก้อาการเม็ดผื่นคัน (Prurigo) และโรคผิวหนังต่าง ๆ หรือใช้หัวตำผสมกับเหล้า 40 ดีกรี แล้วนำมาฟอกก็ได้เช่นกัน ส่วนของรากช่วยแก้ลงท้องหรืออาการท้องเสีย ท้องเดิน ท้องร่วง ช่วยรักษาโรคหนองในเรื้อรัง ใช้เป็นยาสมานแผล ในตำราจีนใช้ว่านนางคำเป็นยาฆ่าเชื้อ ฆ่าเชื้อรา เชื้อแบคทีเรีย (ส่วนหัว) ช่วยรักษาอาการข้อเคล็ด เคล็ดขัดยอก อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย (ส่วนหัว) (ศูนย์เรียนรู้และอนุรักษ์พันธุ์สมุนไพรไทย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา วิทยาเขตสมุทรสงคราม)

2) ว่านรางจืด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Curcuma sp.*
ชื่อท้องถิ่น: ว่านรางจืด
สรรพคุณ: ลำต้นเป็นหัวใต้ดิน เนื้อหัวมีขาว มีกลิ่นหอม สามารถนำมาประกอบอาหารได้ มีลักษณะคล้ายกอขมิ้น นิยมนำหัวว่านมาทำยาสมุนไพรและเชื่อว่าสามารถแก้คุณไสย ยาสั่งและขับสารพิษเหมือนกับรางจืดต้น เป็นสมุนไพรแก้ร้อนใน ถอนพิษอาการปวดแสบปวดร้อน ใช้แก้พิษสำแดง แก้เมาเหล้า แก้ยาเบื่อ โดยนำหัวมาต้มนำดื่ม หรือนำหัวมาบดให้ละเอียดผสมกับน้ำซาวข้าวกรองน้ำมาดื่ม หรือนำมาบดผสมเหล้าขาวใช้ฟอกหัวฝี ช่วยถอนพิษ (นิตยา บุญทิม, สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)

3) ทองพันชั่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Rhinacanthus nasutus* (Linn.) Kurz.
ชื่อท้องถิ่น: ทองพันชั่ง
สรรพคุณ: ตำรายาไทยใช้ ใบ และราก รักษากลาก เกลื้อน ผื่นคัน โดยใช้ใบสด และรากโขลกให้ละเอียด แช่เหล้าโรง 1 สัปดาห์ เอาน้ำเหล้าทาบริเวณที่มีอาการ วันละ 2-3 ครั้ง ใบ รสเบื่อเย็น ดับพิษไข้ แก้ไข้ตัวร้อน แก้พยาธิผิวหนัง นำใบสดหรือคั่วแห้ง มาชงในน้ำดื่ม เป็นยาขับปัสสาวะ ยาระบาย ราก รสเบื่อเมา แก้กลากเกลื้อน ผื่นคัน และโรคผิวหนังที่เป็นน้ำเหลืองบางชนิด
องค์ประกอบทางเคมีใบพบสารสำคัญคือ rhinacanthin และoxymethylanthraquinone
(ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

4) มะดูก

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Suregada multiflora* (A.Juss) Baill.
ชื่อท้องถิ่น: มะดูก
สรรพคุณ: ตำรายาไทย ราก รสเมาเบื่อร้อน แก้ลม แก้ประดง แก้พิษในกระดูก แก้โรคผิวหนัง รักษาน้ำเหลืองเสีย **เปลือกต้น** รสเมาเบื่อ แก้โรคตับพิการ แก้ปอดพิการ แก้ลมเป็นพิษ แก้โรคผิวหนัง แก้กลากเกลื้อน รักษามะเร็ง รักษามะเร็งคุด เป็นยาถ่าย เป็นยาระบาย เป็นยาบำรุงเหงือก แก้เหงือกอักเสบ ทำให้เหงือกแข็งแรง ทำให้ฟันทน แก้ประดง ถ่ายน้ำเหลือง แก้พิษในกระดูก ฆ่าพยาธิ แก้โรคเรื้อน คุดทะราด แก้กามโรค **เนื้อไม้** รสเมาเบื่อ แก้กามโรค แก้น้ำเหลืองเสีย แก้ไข้ แก้โรคผิวหนัง แก้มะเร็งคุดทะราด แก้กลากเกลื้อน แก้ลมพิษ แก้ประดงผื่นคัน แก้ประดง แก้พิษในกระดูก ฆ่าพยาธิ แก้โรคเรื้อน แก้ลมและโลหิตเป็นพิษ เนื้อไม้ มีพิษทำให้เมา ใช้เป็นยาเบื่อ **ลำต้น** ต้มอาบสำหรับหญิงอยู่ไฟ **ไม่ระบุส่วนที่ใช้** แก้ลมเป็นพิษ แก้พิษต่างๆ แก้ลมพิษ แก้พิษในกระดูก แก้โรคประดง แก้โรคผิวหนัง ฆ่าพยาธิผิวหนัง แก้โรคมะเร็ง คุดทะราด แก้กามโรค ฆ่าพยาธิ แก้โรคเรื้อน แก้กลากเกลื้อน ฆ่าพยาธิโรคเรื้อน (ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

5) ว่านมหากำลัง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Curcuma latifolia* Rosc.
ชื่อท้องถิ่น: ว่านมหากำลัง ว่านชักมดลูกตัวเมีย
สรรพคุณ: เหง้าใช้รักษาอาการของสตรี เช่น ประจำเดือนมาไม่ปกติ ปวดท้องระหว่างมีประจำเดือน ตกขาว ขับน้ำคาวปลา แก้ธาตุพิการอาหารไม่ย่อย ริดสีดวงทวารหนักและไส้เลื่อน (ฐานข้อมูลสมุนไพร)

6) ตีนตะขาบ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Pedilanthus tithymaloides v.* nanus.
ชื่อท้องถิ่น: ตีนตะขาบ
สรรพคุณ: ใบใช้ถอนพิษแมลงสัตว์กัดต่อย ต้นสดและใบสดตำผสมกับเหล้ารักษาอาการฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก รักษาหูเป็นน้ำหนวก น้ำยางจากต้นบรรเทาอาการเจ็บปวดและอาการบวม

7) ว่านจันทร์แดง

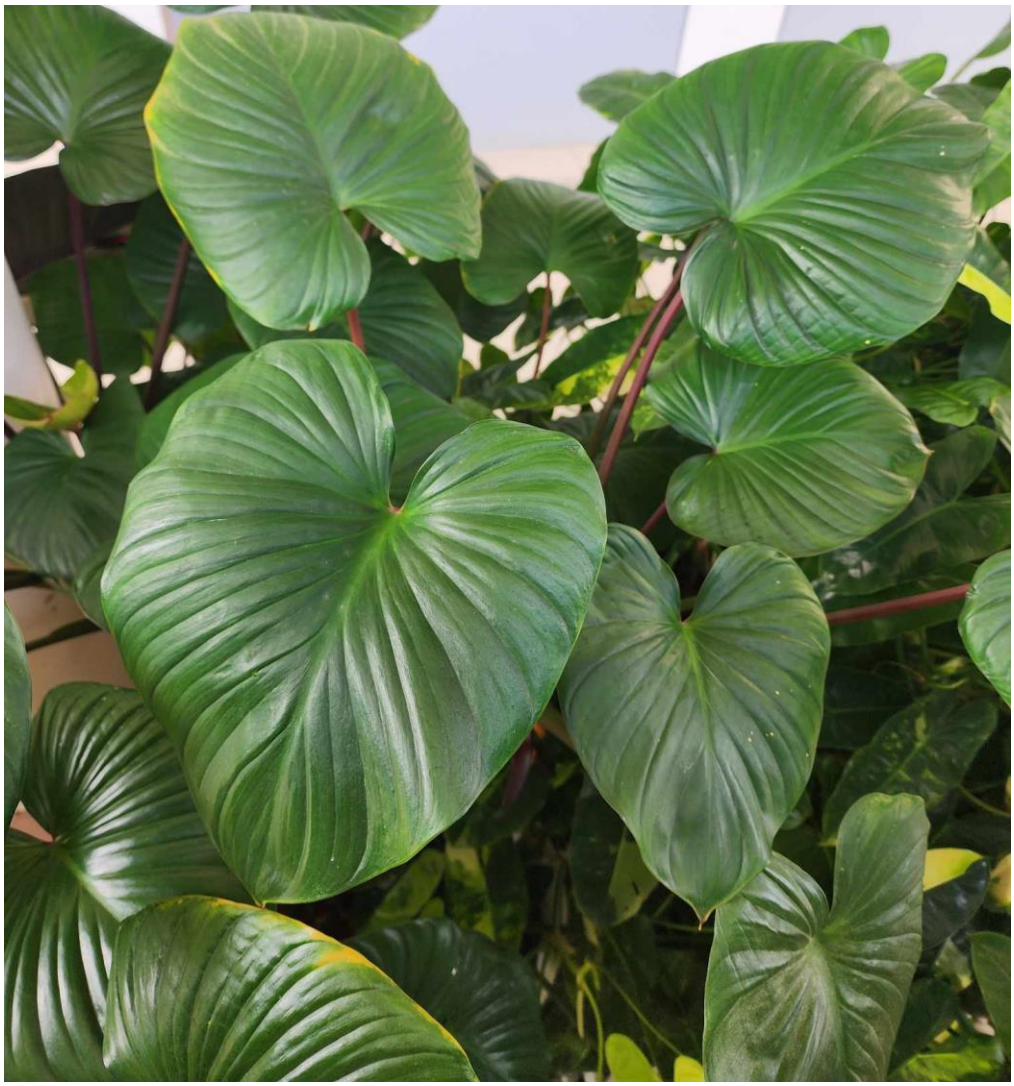

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Homalomena Wallisii*
ชื่อท้องถิ่น: ว่านจันทร์แดง
สรรพคุณ: ทุกส่วนใช้เป็นยาภายนอก ใช้ทารักษาแผล โดยเฉพาะแผลเปื่อย แผลผุพองมีน้ำหนอง หัวหรือเหง้าใช้เป็นยาภายนอก โดยบดขยำทาแก้โรคไขข้ออักเสบ

8) ปอบิดปอเกลียว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Helicteres isora* L.
ชื่อท้องถิ่น: ปอบิดปอเกลียว
สรรพคุณ: ตำรายาไทย เปลือกต้น ราก และผล รสขม ฝาดเล็กน้อย เป็นยาร้อนเล็กน้อย ออกฤทธิ์ต่อม้าม ใช้เป็นยาแก้ปวดท้อง แก้กระเพาะอาหาร หรือลำไส้อักเสบเรื้อรัง หรือเป็นแผล แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้ไข้หวัดตัวร้อน ขับเสมหะ ขับลม แก้บิด ปวดเบ่ง เปลือกต้น ราก รสฝาดเฝื่อน บำรุงธาตุ แก้ท้องร่วง แก้บิด ขับเสมหะ ผล รสฝาด แก้ปวดท้อง แก้กระเพาะอาหาร ลำไส้อักเสบเรื้อรัง แก้ท้องขึ้น อืดเฟ้อ ขับลม ขับเสมหะ แก้เสมหะพิการ แก้บิด แก้ท้องเสีย ปวดเบ่ง ตำพอกแก้เคล็ด ขัด บวม ใช้ภายในหรือภายนอก แก้โรคทางลำไส้ โดยเฉพาะในเด็ก แก้บิด ผล เปลือก ฝาดสมานให้เส้นเอ็น ทั้งต้น แก้กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง (ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

9) จะบก

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Irvingia malayana* Oliv. ex. A. W. Benn.
ชื่อท้องถิ่น: จะบก
สรรพคุณ: ตำรายาไทย เนื้อในเมล็ด มีรสมันร้อน บำรุงเส้นเอ็น บำรุงไขข้อ แก้ข้อขัด บำรุงไต ฆ่าพยาธิในท้อง ไม่ระบุส่วนที่ใช้ ผสมกับกระเบาและมะเกลือ ต้มน้ำดื่มสำหรับผู้หญิงที่อยู่ไฟไม่ได้ ยาพื้นบ้านอีสานใช้ แก่น แก้ผื่นคัน แก้ไอ ผสมแก่นพันจำ และแก่นมะป่วน หรือผสมแก่นมะเดื่อปล้อง แก่นพันจำ แก่นปีบ และแก่นมะพอก ต้มน้ำหรือแช่น้ำดื่ม แก้ไอ ผสมลำต้นต่อไส้ และแก่นกันแสง แช่น้ำอาบ แก้ผื่นคัน แก่นผสมกับแก่นมะพอกต้มน้ำดื่มแก้ฟกช้ำ ลำต้น ต้มน้ำดื่ม รักษาโรคปอดพิการ แก้ไอเป็นเลือด ผสมเหง้าขมิ้นอ้อย รากทองแมว เมล็ดงา ครั่ง มดแดง และเกลือ ต้มน้ำดื่ม แก้เคล็ดยอก เปลือกต้น ผสมลำต้นเหมือดโลด ใบหวดหม่อน ลำต้นเม่าหลวง และเปลือกต้นมะรุม ตำพอกแก้ปวด ใบ ตำผสมกับเลือดควายใช้ย้อมแห น้ำมันจากเนื้อในเมล็ด ใช้ปรุงอาหาร ยาพื้นบ้านล้านนา ใช้ เปลือกต้น ผสมเหง้าสับปะรด งวงตาล รากไผ่รวก นมควายทั้งต้น และสารส้ม ต้มน้ำดื่ม รักษาโรคหนองใน (ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

10) กระทุ่มนา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Mitragyna diversifolia* Wall. Ex. G. Don.
ชื่อท้องถิ่น: กระทุ่มนา
สรรพคุณ: ใบ เมื่อเคี้ยวมีรสขม มีอัลคาลอยด์หลายชนิด ช่วยลดความดันโลหิตและออกฤทธิ์กดประสาทและกล้ามเนื้อในสัตว์ทดลอง เปลือกต้น รสฝานร้อน รักษาโรคผิวหนังทุกชนิด แก้มะเร็งคุดทะราด แก้บิดมูกเลือด (ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง)

11) สะค้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์:

1. Piper interruptum Opiz , 2. Piper ribesioides Wall. 3. Piper wallichii (Miq.) Hand.-Mazz.

ชื่อท้องถิ่น: สะค้าน

สรรพคุณ: ตำรายาไทย เถา รสเผ็ดร้อน ขับลมในลำไส้ แก้แน่น แก้จุกเสียด บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ และใช้ปรุงยาธาตุ แก้ธาตุพิการ เป็นตัวยาประจำธาตุลม บัญชียาจากสมุนไพร: ที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ระบุการใช้สะค้านในตำรับ “ยาเบญจกูล” มีส่วนประกอบของเถาสะค้านร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ ในตำรับ มีสรรพคุณบรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ บำรุงธาตุ แก้ธาตุให้ปกติ (ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

12) ตองแตก

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Baliospermum montanum* (Willd.) Mull. Arg.
ชื่อท้องถิ่น: ตองแตก
สรรพคุณ: ตำรายาไทย เปลือกต้น รสเฝื่อน ใช้เป็นยาถ่าย ใบ รสเฝื่อน แช่น้ำรับประทานแก้หืด ใบแห้งต้มน้ำดื่มเป็นยาถ่ายพยาธิ แก้ฟกบวม ผล รสขมฝาด ทาฟันทำให้ฟันมีสีดำ แก้ปวดฟัน รากรสเฝื่อนร้อนขม เป็นยาถ่ายอย่างอ่อน ใช้ต้มรับประทานถ่ายลม ถ่ายเสมหะเป็นพิษ ถ่ายพิษพรรดึก ไม่ใช้ท้อง ใช้ในรายที่ถ่ายด้วยยาดำไม่ได้ โรคริดสีดวงทวาร ถ่ายพยาธิ แก้ฟกบวม แก้บวมน้ำ แก้ดีซ่าน แก้ม้ามอักเสบ แก้โลหิตจาง แก้ตับอักเสบ เมล็ด รสเบื่อขม ใช้เป็นยาถ่ายอย่างแรง (ไม่นิยมใช้) เป็นยาถ่ายแทนสลอดได้ ถ่ายพยาธิ ตำทาถูนวด แก้ปวดตามข้อ แก้ฟกบวม (ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

13) ขิงแห้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Zingiber ligulatum* Roxb.
ชื่อท้องถิ่น: ขิงแห้ง
สรรพคุณ: ตำรายาไทย เหง้า รสหวาน ร้อน เผ็ด แก้พรรดึก แก้ไข้จับ แก้นอนไม่หลับ แก้ลมพานไส้ แก้ลมแน่นในทรวง แก้ลมเสียดแทง ลมวิงเวียน ลมคลื่นเหียน แก้เสมหะ เจริญไฟธาตุ แก้ไอลึกในทรวงอก แก้เสมหะในทรวงอก ปอด และหลอดลมใช้รักษาอาการอักเสบ เป็นยาขับลม กระจายลม แก้จุกเสียด แก้ไข้ตรีโทษ บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้และกระเพาะอาหาร แก้ลมปั่นป่วนในท้อง แก้แน่นเฟ้อ ปรากฏการใช้ขิงแห้งในพิกัดยาไทย หลายพิกัดได้แก่ พิกัดตรีกฎุก พิกัดเบญจกูล เป็นต้น โดยกล่าวว่าเหง้าขิงแห้ง มีสรรพคุณ เจริญอากาศธาตุ แก้ไข้ แก้ลมพานไส้ แก้พรรดึก (ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

14) อ้อยสามสวน

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Myriopteron extensum* (Wight & Arn.) K.Schum.
ชื่อท้องถิ่น: อ้อยสามสวน
สรรพคุณ: เปลือกของรากมีสีแดง รสหวานใช้เป็นยาบำรุงกำลัง ใบทำให้เสมหะแห้ง รักษาดีพิการ ดอกใช้รักษาอาการคันและพิษฝีดาษ ผลมีรสหวานใช้เป็นยาบำรุงร่างกาย และทำให้ชุ่มคอ รากมีรสชุ่มคอ ใช้บำรุงปอด ขับเลือด นอกจากนี้ใช้รากผสมยาเพื่อกลบรสยาอื่นได้ หรือแต่งรสยาให้หวาน

15) ไชยา

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Cnidoscolus chayamansa*
ชื่อท้องถิ่น: ไชยา ผงชูรส
สรรพคุณ: ช่วยต้านพยาธิ หรือจุลชีพต่างๆ ต้านอาการอักเสบ ปกป้องหลอดเลือดและหัวใจ ลดและควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ลดไขมัน ใช้เป็นยาระบาย ช่วยย่อยอาหาร ขับปัสสาวะ เพิ่มการไหลเวียนเลือด บำรุงสายตา รักษาโรคหอบหืด ป้องกันการไอจาม ป้องกันการติดเชื้อฆ่าเชื้อในปอด รักษาไขข้ออักเสบ เพิ่มแคลเซียมในกระดูก รักษาอาการกระดูกพรุน ลดการอักเสบในเลือดป้องกันโรคโลหิตจาง บำรุงสมอง (https://www.technologychaoban.com/agricultural-technology)

16) เล็บมือนาง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Quisqualis indica* Linn.
ชื่อท้องถิ่น: เล็บมือนาง
สรรพคุณ: ช่วยรักแผลฝี หนอง แก้ปวดศีรษะ แก้ไข้ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ เป็นยาสมานแผล ช่วยเจริญอาหาร ใช้เป็นยาแก้ไอ แก้อาการพุงโร ตานขโมย ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ช่วยรักษาตานซาง แก้อุจาระเป็นฟองและอุจจาระขาว แก้เหม็นคาวในเด็ก แก้สะอึก แก้ตกขาว ช่วยย่อยอาหาร ช่วยลดอาการข้างเคียงที่เกิดจากการหดเกร็งของกล้ามเนื้อกระบังลมได้ ช่วยทำให้ม้ามแข็งแรง (https://www.disthai.com)

17) กระดูกไก่ดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Justicia gendarussa* Burm.f.
ชื่อท้องถิ่น: กระดูกไก่ดำ
สรรพคุณ: ใช้รักษาอาการปวดศีรษะ แก้ไข้ แก้ไอ ช่วยลดความร้อนในร่างกาย แก้เลือดคั่งค้าง ช่วยกระจายเลือด แก้ฝีฝักบัว แก้ช้ำใน แก้อาเจียนเป็นเลือด ช่วยขับปัสสาวะ แก้ท้องเสีย แก้โรคหืด แก้ปวดท้อง แก้ปวดบวมตามข้อ ใช้เป็นยาพอกถอนพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย เช่น พิษงู ผึ้งต่อ แตนต่อย แก้โรคผิวหนัง แก้ผื่นคันตามตัว เป็นยาขับลมขึ้นตามข้อกระดูก (https://www.disthai.com)

18) เปล้าใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Croton oblongifolius* Roxb.
ชื่อท้องถิ่น: เปล้าใหญ่
สรรพคุณ: ยาพื้นบ้าน ใช้ ต้น ผสมกับรากส้มลม ต้นเล็บแมวต้นตับเต่าโคก ต้นมะดูก ต้นมะเดื่ออุทุมพร ต้นกำจาย ต้นกำแพงเจ็ดชั้น และต้นกะเจียน ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดเมื่อย ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง ถ่ายเป็นมูกเลือด ใบ ต้มน้ำอาบ แก้ผื่นคัน (ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

19) ตะไคร้ต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Litsea cubeba* (Lour.) Pers.
ชื่อท้องถิ่น: ตะไคร้ต้น
สรรพคุณ: ช่วยเจริญอาหาร บำรุงประสาทและสมอง บำรุงสตรีหลังคลอด ช่วยลดไข้ ช่วยย่อยอาหาร ช่วยขับลม ช่วยขับเสมหะ แก้ท้องเสีย ช่วยบรรเทาอาการวิงเวียนศีรษะ ช่วยให้ผ่อนคลาย ช่วยลดอาการเครียด ทำให้ผ่อนคลาย และสงบ ป้องกันโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ป้องกันโรคหอบหืด ป้องกันโรคลมบ้าหมู ช่วยลดอาการเกร็งชักของกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดเมื่อย รักษาโรคอุจจาระร่วง รักษาโรคบิด ช่วยขับปัสสาวะ ช่วยรักษาโรคผิวหนัง ใช้ถอนพิษ รักษาสิว ใช้แก้โรคเกี่ยวกับมดลูก บรรเทาอาการปวดหลัง แก้ปวดตามกระดูก แก้ปวดตามข้อ ช่วยระงับประสาท ช่วยต้านเชื้อโรคต่างๆ ช่วยต้านอักเสบ ช่วยขยายหลอดเลือด ช่วยลดความดันโลหิต ช่วยกระตุ้นระบบขับถ่าย (https://www.disthai.com)

20) กระไดลิง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Bauhinia scandens* L. var. *horsfieldii* (Miq.) K. et S.S. Larsen
ชื่อท้องถิ่น: กระไดลิง
สรรพคุณ: เถาแก้พิษทั้งปวง แก้ร้อนใน ขับเหงื่อ แก้พิษฝี แก้ไข้เชื่อมซึม แก้ไข้ตัวร้อน แก้พิษไข้ แก้พิษร้อน พิษโลหิต แก้กระษัย แก้พิษไข้ทั้งปวง แก้พิษเลือดลม รากแก้พิษต่างๆ เปลือกแก้โรคผิวหนัง แก้ปวดข้อ ใบขับเหงื่อ แก้ไข้ตัวร้อน เมล็ดถ่ายพยาธิ แก้ไข้เชื่อมซึม แก้ร้อนใน ขับเหงื่อ (https://www.disthai.com)

บทที่ 4
สรุปผลและข้อเสนอแนะ

โครงการสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่นจากเอกสารใบลานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ ปีงบประมาณ 2566 พบสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน มีจำนวน 20 ชนิด ได้แก่ ว่านนางคำ ว่านรางจืด ทองพันชั่ง มะดูก ว่านมหากำลัง ตีนตะขาบ ว่านจันทร์แดง ปอบิดปอเกลียว จะบก กระทุ่มนา สะค้าน ตองแตก ขิงแห้ง อ้อยสามสวน ไชยา เล็บมือนาง กระดูกไก่ดำ เปล้าใหญ่ ตะไคร้ต้น และกระไดลิง

สมุนไพรที่พบส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ดีในป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบ หรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพืชสมุนไพรบางชนิดต้องเก็บจากป่าของจังหวัดอื่น ๆ เพราะทางภาคอีสานค่อนข้างหายาก

พิกัดที่พบสมุนไพร ได้แก่ ตำบลบ้านยาง ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการนำพืชสมุนไพรที่พบไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยการสกัดเอากลุ่มสารสำคัญไปใช้เพื่อประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ

2) เนื่องจากสมุนไพรบางชนิดเริ่มหายากและกำลังจะสูญพันธุ์ ควรมีการนำมาขยายพันธุ์เพาะพันธุ์แบบเนื้อเยื่อ เพื่ออนุรักษ์และขยายพันธุ์ให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 5
การนำไปใช้ประโยชน์และขยายผล

พืชสมุนไพรโบราณ เป็นพืชที่มีการนำมาใช้ในการรักษาโรค และอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ของคนสมัยก่อน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ และมีการบันทึกองค์ความรู้ลงในเอกสารโบราณ เพื่อไม่ให้องค์ความรู้นั้นสูญหาย ดังนั้นควรมีการนำองค์ความรู้ที่มีไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการพัฒนาพืชสมุนไพรให้อยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ง่าย ๆ ตัวอย่างเช่น การสกัดเอากลุ่มสารสำคัญที่แก้อาการปวด บวม ฟกช้ำ มาทำเป็นยานวด หรือการสกัดเอากลุ่มสารสำคัญที่แก้อาการวิงเวียนศรีษะหน้ามือมาทำเป็นยาหม่องเพื่อสูดดมบรรเทาอาการวิงเวียนได้ ซึ่งนอกจากสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการทำให้คนในยุคปัจจุบันได้เห็นความสำคัญ การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และยังสามารถทำให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์พืชสมุนไพรไปในตัวได้ด้วย

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ยาหม่องและน้ำมันเหลือง